

CENZURA BĚHEM VLÁDY JEDNÉ STRANY

Marcel Mahdal

Žáci mají k dispozici pracovní list s několika dokumenty (zavedení, dočasné zrušení a znovuzavedení cenzury – retuš a koláž ve fotografii pro masmédia – zakázání autoři a díla — mechanismus schvalování pořadů v normalizačním ČRo - zákaz kritiky zemí VS a přítomnosti sovětských vojsk – cenzurování normalizační popmusic...). Žáci si přečtou osobnostní profil 1 bývalého cenzora (V. Hons). Mohou si podtrhnout/vypsát klíčová slova a do tabulky vepsat hlavní znaky cenzorské a svobodné společnosti.

občanská nauka, literární výchova, hudební výchova

SŠ

Metody, cíle a výstupy: tiché/párové čtení, vyhledávání klíčových slov a faktů, syntéza, metoda R.A.F.T., záznam do tabulky/na flipchart. Žáci se seznámí s všednodenní cenzurou během vlády KSČ. Vysvětlí pojmy „cenzorský úřad, cenzor, libri prohibiti“. Popíšou rozdíl mezi tehdejší a současnou cenzurou. Na profilu V. Honse dokážou poznat, zda se jednalo o charakterního muže.

Použité zdroje:

http://totalita.cz/vysvetlivky/cenzura_01.php

http://zpravy.idnes.cz/foto.aop?c=A090116_200321_domaci_ban&r=domaci&strana=1&foto=BAN2872a2f_PO00026197A.JPG

http://www.totalita.cz/vysvetlivky/cenzura_03_01.php

http://zpravy.idnes.cz/foto.asp?r=media&c=A080806_154257_domaci_jw

http://kultura.idnes.cz/predlistopadova-cenzura-cierny-kvet-jiri-orten-eskymo-welzl-zapomente-1a0-/hudba.asp?c=A101117_114648_hudba_ob

http://www.rozhlas.cz/leonardo/historie/_zprava/336079

http://www.rozhlas.cz/_binary/01075583.pdf

Šámal, R. : Soustružníci lidských duší. Lidové knihovny a jejich cenzura na počátku 50.let 20. století. Academia, Praha 2009

Bouček, Zd. – Hubička, J.: Období normalizace 1968 – 1989. AČRo

PRACOVNÍ POSTUP:

1. Nakopírujte potřebný počet kopií pracovního listu
2. Vyzvěte studenty k prostudování jednotlivých dokumentů.
3. Jmenovitě určete, který student jednotlivé otázky zodpoví.

Dokument č. I.: Zavedení cenzury

Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD) byla, podle sovětského vzoru, ustavena při předsednictvu vlády vládním usnesením č.17/1953 Sb. a svou působnost zahájila od 1. srpna 1953. Dalším vládním usnesením ze září 1953 pak byla převedena do kompetence Ministerstva vnitra (HSTD MV). Kvalifikace „plnomocníků“ byla katastrofální. Dle dokladu z roku 1963 mělo jen základní školu 34,9% cenzorů, nižší střední 16,8%, maturitu mělo 32,9%, vysokou školu 15,4%, stranickou 1,6% a 23,4% cenzorů absolvovalo Univerzitu marxismu-leninismu.

ZDROJ: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/cenzura_01.php

OTÁZKY k dokumentu č. I.:

1. Kdo (který orgán) zavedl cenzorský úřad, tzv. HSTD?
2. Co asi rozhodovalo nejvíce při výběru vhodných uchazečů na pozici cenzora, když byla v praxi jejich úroveň vzdělání tak nízká?
3. Za jakým účelem bylo v roce 1953 zavedeno cenzurování tisku a rozhlasu?

Dokument č. II.: Cenzura fotografií ve zpravodajství

ZDROJ: http://zpravy.idnes.cz/foto.asp?c=A090116_200321_domaci_ban&r=domaci&strana=1&foto=BAN287e2f_F000026197A.JPG

OTÁZKY k dokumentu č. II.:

4. Jak byla změněna výše uvedená fotografie vpravo oproti původnímu originálu?
5. Proč vůbec cenzori nařizovali úpravu některých fotografií?

Dokument č. III.: Seznamy zakázaných autorů a jejich děl

7312. Weiger F.A.	Alfrédovo tajemství	Katol.mision.čest
7313. "	Hrdina z Nagasaki	"
7314. "	Vatomika, poslední náčelník Dewalwarů	"
7315. "	Světlo hor	"
7316. "	Syn bílého pohlavára	"
7317. "	Za novým světlem	"
7318. Weiss Ernst	Daniel	Brak
7319. "	Muži v noci	"
7320. "	Mahar	"
7321. "	Spoutané zvířata	"
7322. "	Monte Christo a jeho žena	"
7323. Wells Carolyn	Bronzová ruka	Brak
7324. "	Muž, jenž propadl zemi	"
7325. "	Zločin v hrobce	"
7326. Wells H.G.	Dějiny světa	Závadné
7327. "	Práce, blahobyt a štěstí lidstva	"
7328. "	Stručné dějiny světa	"
7329. "	Věda o životě	"
7330. Welten Heins	Belsator	Brak
7331. "	Nabukadnesar, král králů	"

Stránka Seznamu nepřátelské, závadné, zastaralé a nežádoucí literatury (Dokument č. 1).

ZDROJ: Šámal, P.: Soustružníci lidských duší: Lidové knihovny a jejich cenzura na počátku padesátých let 20. století. Academia, Praha 2009, 613 s.

OTÁZKY k dokumentu č. III.:

6. Kdo a za jakým účelem sestavil tento seznam?
7. Kterými pojmy jsou charakterizovány díla z tohoto seznamu a co znamenají?

Dokument č. IV.: Dočasné zrušení cenzury

Na přelomu června a července 1968 nervozita sovětského vedení vzrostla zejména poté, kdy parlament ČSSR přijal novelu tiskového zákona (26. června 1968), již zrušil cenzuru. Potvrdil tak de iure stav, který se v průběhu jara stal již skutečností, stav, kdy se sdělovací prostředky vymkly zpod kontroly centrálních orgánů. Atmosféra se vyostřila zejména poté, kdy byl publikován text výzvy Ludvíka Vaculíka Dva tisíce slov (27. června 1968).

Na schůzkách, které se uskutečnily 29. července v Čierné nad Tisou a 2. srpna v Bratislavě, se českoslovenští představitelé zavázali splnit dva požadavky sovětského vedení: provést změny ve státních a stranických orgánech a obnovit centrální kontrolu nad stranickým aparátem a sdělovacími prostředky. Dubček a pražské stranické vedení ani jednu z těchto podmínek nesplnil.

ZDROJ: Zdeněk Bouček – Jiří Hubička: Období normalizace 1968–1989
http://www.rozhlas.cz/_binary/01075583.pdf

OTÁZKY k dokumentu č. IV.:

8. Pokuste se charakterizovat o jaký typ textu jde a skutečnost, zda je autor objektivní?
9. Dokážete vyvodit, jaké byly mezinárodní vztahy mezi ČSSR a SSSR na jaře 1968? Podle čeho se dá soudit?

Dokument č. V.: Znovuzavedení cenzury

(komentář: 30. srpna vyšlo usnesení vlády ČSSR č. 292 o mimořádných opatřeních ke kontrole prostředků hromadných informací. Při vládě byl zřízen Úřad pro tisk a informace, což znamenalo oficiální obnovení cenzury)

„Za dodržování pokynů Úřadu pro tisk a informace a za důsledné uplatňování politiky vlády ve vysílání odpovídají ve smyslu tiskového zákona a jeho doplňku v plném rozsahu šéfredaktoři, šéf hudebního vysílání, ředitelé krajských studií, šéfredaktor časopisu Čs. rozhlas, šéfredaktor časopisu Hudba a zvuk a odpovědný redaktor (vedoucí) obchodního oddělení. (...) Do vysílání smějí být zařazovány jen relace potvrzené podpisem jednoho z odpovědných pracovníků. (...) Za dodržování tohoto opatření odpovídá programový inspektor a ředitelé krajských studií, z jejichž krajů jsou jednotlivé pořady odbavovány.“

ZDROJ: Směrnice k uplatnění tiskového zákona a dodržování pokynů Úřadu pro tisk a informace 10. 9. 1968. ACRo

OTÁZKY k dokumentu č. V.:

10. Komu je dokument určen?
11. Kdy byla v ČSSR znovuzavedena cenzura? Ve kterém období u nás novináři svobodně informovali?

Dokument č. VI.: Mechanismus schvalování pořadů v normalizačním Československém rozhlasu

Princip řízení rozhlasu se vyznačoval přísně dodržovaným centralismem. Zaběhl se a ustálil mechanismus vnitřních odpovědností a systém schvalování všeho, co bylo připraveno do vysílání a posléze odvysíláno. V rámci tohoto mechanismu nesl rozhodující odpovědnost šéfredaktor, jemu se odpovídali vedoucí dílčích redakcí, těm pak jednotliví redaktoři. Žádný pořad nemohl být odvysílán, pokud jeho text nenesl podpisy všech tří zodpovědných pracovníků na různých stupních řízení. Oficiální orgán, který by představoval cenzurní dohled, neexistoval. (...) Federální, úřad pro tisk a informace – svou činností nemohl obsáhnout rozsáhlou rozhlasovou produkci a jeho působení se ve vztahu k rozhlasu v průběhu let zformovalo. Hlavním prvkem, který držel všechny zodpovědné pracovníky ve stavu neustálé pozornosti a bdělosti nad tím, aby se obsah odvysílaných pořadů nedostal do kolize s oficiální politickou linií a strategií, byla autocenzura, tedy prostý lidský strach o profesionální existenci. Rozhodování o tom, jaké příspěvky a jaké pořady by mohly vzbudit u nadřízených orgánů nelibost a stát se zdrojem postihů, bylo vcelku přehledné a jednoznačné pouze v oblasti publicistiky a zpravodajství (...).

ZDROJ: Zdeněk Bouček – Jiří Hubička: Období normalizace 1968–1989 http://www.rozhlas.cz/_binary/01075583.pdf

OTÁZKY k dokumentu č. VI.:

12. Pouze které pořady mohly být v rozhlasu odvysílány?
13. Jak fungovala tzv. autocenzura?
14. Bylo pro redaktory rozhlasu jednoduché určit jaký materiál může vzbudit nelibost nadřízených míst?
15. Na počátku tzv. normalizace byla téměř třetina zaměstnanců v důsledku stranických a pracovních politických čistek propuštěna. Myslíte si, že se to podepsalo na úrovni vysílání?

Dokument č. VII.: Osobnostní profil jednoho normalizačního cenzora

(Komentář: Václav Hons byl dlouholetým předsedou tzv. textové komise při ministerstvu kultury, která během normalizace schvalovala, či zakazovala názvy a texty písní jednotlivým hudebním kapelám)

(...) Dalším z řady tvůrců Písně o Leninovi je textař Václav Hons. Jeho básnickým debutem byla v roce 1962 sbírka „Co je před očima“. Dnes je Hons převážně známý díky textům ke skladbám populární hudby. K nejznámějším patří „Už se mi nechce jít dál“, kterou na hudbu Jiřího Zmožka zpívala Hana

Zagorová. Hons otextoval i několik skladeb známé popové hvězdě Michalu Davidovi, psal country písně, známá je „Muž s hlasem medovým“ v interpretaci Michala Tučného, a je také autorem takové písňové perly jako „Únorová světla“. Dodnes je textař a básník Václav Hons členem obce spisovatelů a na webových stránkách můžete najít jeho současnou básnickou tvorbu. Ta přímo hoří nejaktuálnější společenskou tematikou. Citujeme poslední tři strofy z básně „Trokavec“:

„Na topole
podle skal
zelený mužík
na kříži zatleskal

Tady je dobrá rada
nad radar
drahá

Halí belí
tak kdo
když ne lid
tady velí „

Přidám pro zajímavost ještě jednu z Honsových horkých novinek:
„Pohled z okna

Jeden čistí za pět nóbl mercedes
druhý do odpadkového kontejneru vlez

To je ta stará úžasná demokracie
pán i kmán si po svém života užije

To je ta velká kapitalistická doba
zaplat'bůh že v krematoriu skončí oba“

ZDROJ: Petr Mančal: http://www.rozhlas.cz/leonardo/historie/_zprava/336079

OTÁZKY k dokumentu č. VII.:

16. Říkají Vám básně Václava Honse něco o něm samotném?

17. Myslíte si, že jeho vlastní textařská tvorba mohla ovlivnit jeho cenzorskou práci?

Dokument č. VIII.: Cenzurování normalizační popmusic

„V nedostatku smyslu pro humor si byly všechny totality tuze podobné, pouze komunisté byli snad ještě víc vztahovační,“ říká hudební publicista Jiří Černý. /.../

Jedním z nejslavnějších případů, kdy bylo původní znění písňového textu - v tomto případě zasahujícího dokonce do názvu písně - je největší hit Miroslava Žbirky Biely kvet. Ten byl totiž v původní verzi textaře Kamila Peteraje „čierny“. „Když chtěl člověk natočit desku, musel dlouho před nahráváním odevzdat všechny texty na ministerstvo kultury a pak čekat, jestli se bude muset něco předělávat. Byla to dost kafkovská záležitost,“ říká Žbirka.

Biely, tehdy ještě Čierny kvet, ovšem podlehl hned dvojí cenzuře. Pro natočení na Žbirkovo druhé album Sezónne lásky byl schválen, zpěvák jej ale v téže době také přihlásil na soutěž o Bratislavskou lyru. „Tam zasedli další ‘znalci’. A byli dost přísní, protože Bratislavská lyra se vysílala v přímém přenosu.“

A právě tito „odborníci“ Čierny kvet pro údajnou depresivnost neschválili, což se přeneslo i na natáčení alba. Zpěvák a textař nakonec z „čierného“ udělali kvet „biely“ a hit byl na světě. „Kamilovi Peterajovi se nakonec zalíbilo napětí mezi změnou čierného na biely kvet a dalším veršem ‘dlhá ihľa smútku v ňom’, který tam zůstal z té původní verze,“ vzpomíná, dnes už s úsměvem, Miroslav Žbirka.

Vzpomínáte si na nějaké obzvlášť absurdní příklady cenzury písňových textů? (otázka na Jiřího Černého)

Třeba dva texty Jiřího Štaidla: Korunou si hodím a Kávu si osladím. První prý byl projevem nedůvěry v sílu socialistické měny, druhý se údajně vysmíval tehdejšímu zdražování cukru. /.../

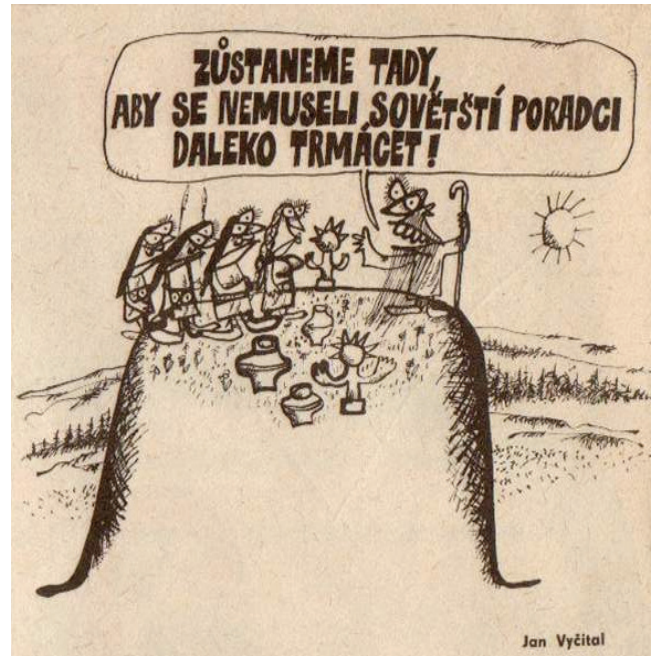
Zdroj: http://kultura.idnes.cz/predlistopadova-cenzura-cierny-kvet-jiri-orten-eskymo-welzl-zapomente-1a0-/hudba.asp?c=A101117_114648_hudba_ob

OTÁZKY k dokumentu č. VIII.:

18. Proč se cenzorům nelíbil název písně Miroslava Žbirky „Čierny kvet“?

19. Myslíte si, že by měly být i dnes písňové texty cenzurovány? Vysvětlíte svůj postoj.

Dokument č. IX.: Cenzura a politická karikatura

TEXT: Tak mi řekněte, pane strážmistr, jak mám za týchle situace vědět, kde jsou Budějovice?

ZDROJ http://zpravy.idnes.cz/foto.asp?r=media&c=A080806_154257_domaci_jw

OTÁZKY k dokumentu č. IX.:

20. Zkuste určit, zda tyto karikatury prošly cenzurou? Podle čeho soudíte?
21. Dokážete alespoň přibližně určit dobu, kdy byly publikovány?
22. Na jaké historické události zřejmě naráží karikatura vlevo?

Dokument č. X:

Zákaz kritiky zemí Varšavské smlouvy a přítomnosti cizích vojsk

1) Pokyny pro tisk, rozhlas a televizi č. 1

Vláda vycházejíc ze závěrů moskevských jednání stanoví tyto závazné směrnice pro obsahové zaměření tisku, rozhlasu a televize:

- 1) Nepublikovat nic, co by mohlo vyznít jako kritika Sovětského svazu, PLR, NDR, BLR, MLR a komunistických stran v těchto zemích. Co by mohlo být vykládáno jako útoky proti základům socialismu, KSČ, ostatním politickým stranám, systému a postavení Národní fronty a postavení naší armády a bezpečnosti. To se týká i informací přejímaných ze zahraničí.
- 2) Neuveřejňovat informace a články, které by napadaly cizí vojenské jednotky na území našeho státu, vyzývaly ke konfliktům a akcím proti nim.
- 3) Nepoužívat termínu okupant a okupace.
- 4) Pokud jde o oblast zahraniční politiky, nepropagovat heslo neutrality, akce v Radě bezpečnosti a vycházet z oficiálních stanovisek československé vlády, zejména pokud jde o naši příslušnost k Varšavské smlouvě.
- 5) Důkladně ověřovat zprávy týkající se jednotlivých osob, zásobování apod.
- 6) V oblasti hospodářského a státního tajemství respektovat seznamy, které byly redakcím předány.

Pokyny č. 2

Vláda ČSSR se obrací na veškeré časopisy, rozhlas i televizi s prosbou, aby s okamžitou platností přestaly uveřejňovat:

- 1) Informace týkající se dílčího i celkového zhodnocení škod, způsobených vojenským obsazením, případně pobytem vojsk v naší zemi. Toto hodnocení je interní záležitost, kterou se zabývají příslušné orgány státní moci.

ZDROJ: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/cenzura_03_01.php

OTÁZKY k dokumentu č. X:

23. O jaký druh dokumentu se jedná a komu je určen?

24. Proč média nemohla informovat o okupantech a škodách, které způsobili? V čím to bylo zájmu?

25. Může dnes vláda předkládat tisku takové dokumenty? Pokuste se argumentačně obhájit svůj názor.